

RENDI FEJLŐDÉS A XIII-XV. SZÁZADBAN

1. A rendi fejlődés alapját a mezőgazdaság teremti meg.

- Mivel a **parasztok érdekeltek a termelésben**, ezért **fejlesztik eszközeiket**, újakat találnak fel.
- Ennek következtében a **terméshozam megnő**, a paraszt többet tud a piacra vinni, mint eddig.
- A **gazdaság átalakul árutermelővé**, már nem az önellátásra törekszenek a parasztok, hanem, hogy minél többet adjanak el a piacon.

2. A társadalom átalakulása

- A gazdasági szerkezetváltozás társadalmi változásokat is maga után von.
- Aki többet **tud termelni, az meggazdagodik, aki nem, az elszegényedik, a társadalom rétegződik**. Ez a rétegződés a renddé válás első lépése.
- A **települések szerkezete** megváltozik, az iparosok a városokba költöznek, ahol önkormányzati jogokért folytatnak küzdelmet a földesúr ellen, **kialakul a városi polgárság**.
- A termés növekedése a **népesség növekedését** is magával hozza. A népességrobbanás miatt a **lakóhelyétől megvált, a földesúr szolgálatában álló egyént hospesnek, vendégnek** nevezünk. A hospeseket szívesen látják, mert a **nagybirtokosnak érdeke, hogy földjének minél nagyobb része művelés alatt álljon**. A hospesek földet kapnak, amit örökíthetnek, kedvezményes termény- és pénzdóiban részesülnek, nem kell robotolniuk, valamint szabad költözési joggal rendelkeznek.
- A hospesek alkalmazása **csökkenti a paraszti terheket** is, mert ha a földesúr túl nagy terheket ró parasztjára a hospesekkel szemben, az elköltözik egy másik földesúr birtokára. Ennek a folyamatnak az eredményeként Nyugat-Európában a XI-XII. századra, Kelet-Közép- Európában pedig a XIII-XIV. századra alakul ki a **jogilag egységes jobbágyság**.
- Az árutermelés maga után vonja a kereskedelem fellendülését, a társadalom azonos helyzetű rétegei fokozatosan közelednek egymáshoz. **A kapcsolatok kialakulásával az emberek jogaik védelmében vagy növelésében nem egyedül szervezkednek, hanem csoportosan**. Az azonos gazdasági helyzetű, jogú és érdekű emberek csoportosulását **rendnek** nevezzük. Pl. nemesség, papság, polgárság.

3. Az angol rendiség kialakulása

Angliában a XII. században kihalt a normann dinasztia, helyét a francia származású **Plantagenet-dinasztia** foglalja el. Az új dinasztia első királya **II. Henrik** 1154-től 1189-ig.

- Ő származása és házassága révén nemcsak Angliát, hanem Franciaországnak is mintegy a felét birtokolja.
- II. Henrik a feudális uraktól nem katonai szolgálatot, hanem pénzt kér (**pajzspénz**), ebből és a városi adókból **zsoldos hadsereget** szervez, amire támaszkodva egy erős királyi hatalmat épít ki.
- Királyi **hivatalokat** épít ki, állandó **törvényszéki hivatalt és esküdtbíróságokat** hoz létre. Az utóbbihoz fellebbezni lehet, ha valakit sérelem ér, korlátozza a pápaság

befolyását, csökkenti az egyházi és a földesúri bíróságok szerepét, kiterjeszti a királyi bíróságok hatáskörét.

II. Henriket a trónon fia, **I. Földnélküli János** követi 1199-től 1216-ig.

- Ellene a francia uralkodók **háborúkat vívnak franciaországi birtokaiért**. Ezeket I. János sorra elveszti, "**földnélkülivé**" válik, vissza akarja szerezni ezeket a területeket.
- Ennek érdekében **megadóztatja a parasztságot és a polgárságot**
- ez a két réteg elégedetlen a magas adók miatt, valamint mert a nemesség is a hatalomhoz akar jutni, a **királyt a főurak kényszerítik a Magna Charta Libertatum (1215)** kiadására. Ebben a király ígéretet tesz 25 tagú királyi tanács létrehozására, ami a nemesség képviselőiből áll.
- A királynak minden fontosabb kérdésben ki **kellett kérnie a nemesség véleményét** (pl. adókivetés, háborúba nemesség bevonása).
- A király nem ítélni el és nem tarthat fogva senkit bírói eljárás nélkül, növeli a városok és az egyház kiváltságait illetve jogait.
- Továbbá kimondja még, hogyha a király nem teljesíti ezeket, akkor a nemesség erre rákényszerítheti és **joga az ellenállás**.

Halála után **III. Henrik** 9 évesen kerül a trónra 1216-ban,

- helyette nagybirtokos kormányzók uralkodnak
- A **királyi hatalom meggyengül**, a főnemesek visszaélnak az adókkal, a városi polgárság és a **középnemesség tiltakozik**. Ennek az élére áll **Simon d' Monfort**:
- vezetésével a polgári és középnemesi seregek megverik a főnemesek és a király hadait. Ezért d' Monfortot **kormányzóvá választják**.
- Hatalmát nemcsak egy szűk rétegre akarja alapozni, ezért **1265-ben összehívja az első angol parlamentet**
- ebben a **főpapság** és a **főnemesség** mellett már helyet kapnak a **grófságok és a városok követei is (2-2)**.
- A **parlament kétkamarás**, a főpapok és a főnemesek (**felsőház, Lordok Háza**) külön tanácskoznak a városok és a grófságok követeitől (**alsóház, Közösségek Háza**). Ezek után minden országgyűlésre meghívják a rendeket, az uralkodó pedig **meghallgatásuk nélkül nem hoz fontosabb rendeletet**.

4. A francia rendi monarchia

- **IV. Szép Fülöpnek** (1285-1314) állandósuló háborúhoz (Flandriáért) egyre több pénzre van szüksége, ezért **megadóztatja az egyházat**.
- Emiatt VIII. Bonifác kiközösíti Fülöpöt az egyházból.
- Válaszként IV. Fülöp megtiltja a Vatikán jövedelmeinek Franciaországból való kivitelét, majd a pápa halála után a bíborosok -IV. Fülöp nyomására- francia főpapot választanak pápának, ezután a **pápa székhelye átkerül Avignonba** 1308-ban, ezzel megkezdődik a pápák 70 évig tartó "avignoni fogsága".
- **IV. Fülöpnek mindehhez széleskörű támogatás kell, ezért 1302-ben összehívja az első francia rendi országgyűlést**.
- Ezen a **papság** a **nemesség** és a **harmadik rend**, a **városok és a szabad parasztok** képviselői vesznek részt, ám külön-külön tanácskoznak.

5. Az angol és a francia rendi fejlődés legfontosabb különbségei:

- az **angol rendiség alulról szerveződik**: a királlyal elégedetlen rendek kezdeményezik; a **francia rendi gyűlést maga a király hívja össze** (felülről kezdeményezés)
- az angol parlament **kétkamarás**, a francia csak **egykamarás**

6. A rendi monarchia

- Angliában és Franciaországban az országgyűlések összehívásával államforma-változás is történik, az **új államforma a rendi monarchia** lesz.
- A rendi monarchia az **érett feudalizmus jellemző államformája**.
- Ebben a **király és a rendek közösen gyakorolják a hatalmat**, közöttük általában ellentétek feszülnek.
- Ugyancsak **ellentétek vannak a rendek között is** (pl. az adózás kérdésében), amelyeket az uralkodó kihasználhat, és **központosított rendi monarchiát** hozhat létre (pl. megnyeri a polgárság támogatását a főnemesekkel szemben és így keresztülviheti akaratát.)
- ha azonban a király gyengekezű, akkor **rendi anarchiába** fullad az ország.
- A király hatalmának **gazdasági alapját az adók**, másodsorban a **regálék** képezik.
- Jövedelmére támaszkodva az uralkodó létrehoz egy **központosított hivatalszervezetet** és egy **zsoldoshadsereget**. Ez a kettő lehetőséget ad az uralkodónak egy önálló politika folytatására.

7. Kelet-Közép-Európa eltérő fejlődése

Ettől a sémától Kelet- Közép-Európa némileg eltér.

- **egy-két századdal később** kezdődik meg a rendekké szerveződése a társadalomnak
- vagy pedig **egyáltalán nincs rendi fejlődés**, mint például Oroszországban.
- Mivel ebben a térségben a **mezőgazdaságra épül minden**, ezért még az áruterelés általánossá válása után sem számottevő a kézműipar a nyugat-európai sinthez képest. **Felfutó ágazat majd a bányászat** lesz, mert ez a terület nyersanyagokban igen gazdag.

A társadalom szerkezete is eltér a nyugat-európaiktól.

- A kismértékű kézműipar miatt a **polgárság nem játszik lényeges szerepet**,
- másrészt az előkelők általában német betelepültek, csak a kézművesek nemzetiek.
- A viszonyokat még mindig a **nagybirtok** határozza meg, amit az uralkodó adományoz, ezért az **arisztokrácia nagyon erős** (legerősebb Lengyelországban), és **nem alakul ki többlépcsős hűbéri lánc**, mint Nyugat-Európában.
- A renddé szerveződés a XIII. században kezdődik meg, rendi monarchiák csak a XIV. századtól jönnek létre, viszont itt az **uralkodó nem támaszkodhat a polgárságra**, még kevésbé az adóira, ezért **kénytelen a középnemesekre építeni**, akik ezért hasonló jogokat kapnak az aranybullákban, mint a főnemesek
- Mivel sok adót az uralkodó nem tud szedni, **legfőbb bevételi forrásai a regálék** és csak **másodrangúak az adók**, legkisebb bevétele pedig a királyi birtokok jövedelmeiből származik. A rendek közötti ellentéteket itt is kihasználhatja az uralkodó, de csak úgy, hogyha a középnemesek oldalára áll a főnemesség és a főpapság ellen, mert nem támaszkodhat a polgárság adóira.

8. A Német-római Császárság

- A Német-Római Császárság területén 1250-től **anarchia uralkodik**, a választófejedelmek rendelkeznek a legnagyobb hatalommal, ők folytatták a politikát, ezért mindig gyengekező császárokat igyekeztek a trónra juttatni.
- 1347-ben **IV. Luxemburgi Károly** kerül a német trónra, aki aktív politikát folytat, megszerzi Sziléziát, egyszerre német-római császár és cseh király.
- 1356-ban **kiadja a német aranybullát**, ami a vesztfáliai békéig meghatározza az állam működését. Ez kimondja, hogy a császárt **7 választófejedelem**: a brandenburgi és a szász herceg, a cseh király, a rajnai palotagróf, a kölni, a trieri és a mainzi érsek választja egyszerű szótöbbséggel.
- A birodalmi **törvényhozó szerv a birodalmi gyűlés**, ami rendi gyűlésnek is felfogható. Ezt időnként a császár hívja össze, tagjai az egyház képviselői, a tartományurak, a fejedelmek, a városok és a lovagok képviselői.
- A német aranybulla **törvényesíti a birodalom széttagozottságát**, amennyiben engedélyezi, hogy a tartományok önálló gazdasági és politikai életet élhessenek.

9. Lengyelország

- Lengyelországban **feudális anarchia** uralkodik a XII-XIV. századokban, a nemesség annyira megerősödik, hogy a **királyi hatalom névlegessé** válik.
- Az anarchiát végül is **III. Nagy Kázmér** (1333-1370) szünteti meg.
- Mivel a főnemesség nem nézi jó szemmel hatalmának csorbítását, III. Kázmér kénytelen a **köznemességre támaszkodva** hadat viselni ellenük.
- Ő is **hivatalrendszert** épít ki, királyi **bíróságokat** hoz létre, egységes törvénykönyvet bocsát ki, egyes városoknak **szabad királyi városi** jogcímet ad.

10. Csehország

- Csehországban a XIII-XIV. században **létrejön az egységes jobbágyság**,
- a városok is fejlődnek
- IV. Luxemburgi Károly (1346-1378) **német-római császár megszerzi a cseh trónt**, a nemességnek és a papságnak nagy birtokokat adományoz, akik elnémetesednek. Ez éles társadalmi ellentéteket vet fel.

Fontosabb évszámok:

1215: I. (Földnélküli) János kiadja a **Magna Charta Libertatumot** (= Nagy Szabadságlevél) Angliában

1265: Simon de Monfort összehívja az **első rendi parlamentet Angliában**

1302: IV. (Szép) Fülöp összehívja az **első rendi országgyűlést Franciaországban**

1356: IV. (Luxemburgi) Károly kiadja a **német Aranybullát**